

הגרמ'מ קרפ שליט'א

בעניין אי חיוב בדיקת דגי הרינג

אודות מה ששאלו על פירסומים שונים שמצאו בבדיקת דגי הרינג כחמש-עשרה אחוז מנוגעים בתולעת האניסקאס, ובשלמים מצאו כשלושים אחוז, וזאת לאחר שבבדיקה ראשונה שנעשת ע"י חלק מאותם בודקים לא מצאו כלל תולעים.

ולטענתם הואיל והבדיקה השנייה נעשת במנורות כחולות ובשולחנות אור להיטיב הראיה בהבלטת התולעת ולכן מצאוהו, ושוב חזרו אותם בודקים ובדקו את הסחורה הראשונה במנורות כחולות ומצאו בהם גם מנוגעים כשיעור הנ"ל.

כל הנ"ל בהרינג לא מעובד אבל בהרינג מעובד המגיע לבית צבוע בכהה אין אפשרות לבדוק שאין התולעת ניכרת [וכן הדבר נוגע לפילה של דגי בקלה מרלוזה שבאים מארגנטינה והם בחזקת נקיים. אולם לעיתים ובפרט אותם המעובדים באונייה, עם העור שעליהם, נמצא בבדיקות, נגיעות שלעיתים הוא סביב מיעוט המצוי, ובד"כ הרבה פחות מכך].

הנה ידוע מה דנקטו הפוסקים בחיוב בדיקה במיעוט המצוי מדרבנן ולא מן התורה (ולהרמב"ם הוא רק מנהג) כמבואר כל זה ברמב"ן ריש חולין במלחמות, וברשב"א בחידושים על חולין ט: ובתורת הבית, ובר"ן שם, ובר"ב ש"ס קס"ג, ועוד). וכמו שנקטו לדינא הב"ח רס"ח ט והש"ך בספרו הארוך שם רס"ח ט שהאריך בזה והפמ"ג בפתיחה לס' ל"ט ועוד.

ובגדר חיוב בדיקה בזה: מצינו בפוסקים כמה תנאים בזה:

א. ע"פ הרשב"א בחולין ט: "ואם אינו בודק הוי כמעלים עין מן האיסור לפי שבנקל יוכל לראות אם יש סירכא ע"כ. מובא טעם זה בפרמ"ג בפתיחה לס' ל"ט ובפמ"ג שם שפתי דעת סק"ב וכן הוא לשון הרשב"א בתורת הבית הארוך בית שני שער ג' "אבל בסרכות שבריאיה הואיל והדבר מצוי וניכר לעינים הצריכו לבדוק אחריהם לכתחילה" ע"כ. ובר"ב ש"ס קס"ג כ' "אמנם היכא דאיתא לריאה קמן ואפשר למיבדקה אסור לאכול עד שתבדק לפי שהשרכות מצויות חוששין למיעוטא דאפשר לאחר עם חוששין למיעוטא דשכיח היכא דאפשר מדרבנן". הרי דהחיוב מדרבנן עד כמה דאפשר לבדקה. (ועי' גם בשו"מ תנינא ח"ג ס"ד ל"ג דנקט בפשיטות דהטעם דמצריכין לבדוק ריאה משום שניכר לעין ונראה כמעלים עין מן האיסור.

ולטעם זה פשוט שבתולעים שבהרינג שבקושי ניכרים למראה עין גם לאחר חיפוש היטב וזו הסיבה שלא מצאו בפעם הראשונה רק כשבודקים עם מנורות כחולות, כיון שאינו ניכר לעינים אין חיוב בדיקה ע"ז. ואין זה כמעלים עין מן האיסור, כי באמת התולעים לא ניכרת כלל לעין, רק לאחר חטיטה היטב בבשר בתאורה מיוחדת וכו'.

ב. עוד מצינו בפוסקים דהיכא דיש טורח מרובה בבדיקתה לא חייבו בדיקה, וכמבואר בפמ"ג בפתיחה לס' ל"ט בשם המנחת יעקב, וכן שם הפמ"ג בהמשך דבריו גם הטעם בבדיקת הריאה דהוי בלא טרחא ולכן מבררין. אבל כל היכא דאיכא טורח גדול לא חייבו בדיקה. וכן כתב בתבואות שור סי' א' סק"ג יסוד זה דכל היכא דאיכא טירחא חשוב כדיעבד כלא אפשר, ואף לענין מיעוט המצוי יעוי"ש היטב, שדן כן לגבי שוחט שאינו מומחה שכתבו הראשונים שהוא מיעוט המצוי, או באשה שאין לה ווסת שבדאי מיעוט המצוי הוא. וכן הוא בביאור הגר"א סי' א' סק"ג יעו"ש, כפי ראייתו מסוגיא דפסחים ד. עיי"ש, ושם מבואר דבליטא קמן לא טרחין אבתריה כמבואר בתבואות שור הנ"ל. ועי' גם במשכנות יעקב סי' ט"ז בתשו' על חיוב בדיקה במיעוט המצוי (שמחמיר טובא בזה) ושם בד"ה וגם, שביאר כן בדעת הגר"א בסי' ל"ט סק"ז שכתב בטעם בדיקת הריאה, "הלכך בשאר ח"י טריפות דלא אפשר אבל בריאה דאפשר למיבדק לא סמכ' ארובה" ע"כ. וכתב במשכנות יעקב ע"ז: "ומה טעם לקרות לח"י טריפות לא אפשר, אם לא שטורח גדול לחזור אחריהם, משא"כ הריאה היא לפניו תיכף לבדיקת הבהמה, ובדיקתה קרובה בנפיקה להוציאה מידי ספק, ע"כ.

וכיון דלא חייבו בדיקה שש בה טורח רב, רק היכא דאפשר הרי בודאי בחיוב בדיקה דרבנן של מיעוט המצוי שהוא לכתחילה בדאפשר כמו שכתבו הראשונים לא חייבו כזו בדיקה של מנורות כחולות ושולחנות אור וכדו' כל שלמראה עינים לא ניכר לא חייבו יותר מזה.

ואף בריאה עצמה דעת הרמ"א רס"ט דמדינא אין צריך ניפוח, אלא אם כן יש בה ריעותא של סירכא וכדו', אע"פ שעיקר מציאות נקבים היא ע"י הניפוח וזה אע"פ שכבר חייבו בדיקת הריאה עצמה, לא הצריכו מדינא לנפוחה, ועי' ביאור הגר"א שכן עיקר מדינא דגמרא. הרי שכשחייבו בדיקה הוא למראה העינים בלבד כדרך כל אדם.

ועי' בדרכי תשובה ל"ט סקכ"ד בתשו' טוב טעם ודעת וז"ל דבבדיקה לא שייך רק במה דאפשר לכל אדם אבל במה דלא אפשר רק בדרך רחוק ע"י הכלי זה לא נחשב לבדיקה להחמיר, יעוי"ש לענין בדיקה בזכוכית מגדלת, וכל שכן בנידוננו שבדקים היטב למראה עינים ולא מצאו רק מחמת חיפוש ע"י מנורות כחולות בודאי לא חייבו בדיקה כזו.

ג. הנה דעת גדולי דורנו שאסרו תולעת האניסאקיס בבשר כדין תולעים שבמעים שרגלים לדבר שבאו מן המעים, אזי דינם כתולעת שבמעים שאסורים מחמת הספק, כמבואר ברשב"א בתורת הבית דחיש' שבאו מבחוץ, וכ"כ בפמ"ג סי' פ"ד ש"ד ס"ק מ"ג שאסורים מה"ת, וכל שכן תולעים אלו הנמצאים בבשר שדינן שאסורים מספק וספק דאורייתא לחומרא.

והנה בחיוב הבדיקה במיעוט המצוי, דעת הבית אפרים יו"ד סי' ו', דלא חייבו בדיקה רק על ודאי איסור, ולא על ספק איסור, עיי"ש באורך. ואמנם המשכנות יעקב סי' י"ז חולק עליו בזה וס"ל דחיוב הבדיקה הוא גם על הספק מ"מ באחרונים נראה דנקטו כהבית אפרים עי' בדעת תורה למהרש"א בפתח' לסי' ל"ט סק"א והביא כן גם מהכנפי יונה סי' ל"א דכל שהוא רק ספק אין חיוב לבדוק ולחפש אחריו, וכן נקט בדרכי תשובה סי' ל"ט סק"ג וציין לעוד כמה שו"ת שאינם תח"י. א"כ בנדו"ד דנקטו הגדולים דהוי ספק אזי לגבי חיוב בדיקה דרבנן במיעוט המצוי, לא מצינו בכ"ז לדבריהם חיוב בדיקה על דבר שהוא ספק, ולכן בכל דגים אלו שהן לכל היותר רק מיעוט המצוי לכל הפוסקים הללו אין חיוב בדיקה ומותר לאוכלם בלא בדיקה כלל.

ד. גם הדין נותן למאי דמספקי', דבמה שנוגע לאיסור דאורייתא בדבר המוחזק מן התורה יש להחמיר כדין ספיקא דאורייתא, אבל במה דאסור מדרבנן בדין בדיקה במיעוט המצוי, בזה שפיר יש לומר דמעיקרא ספיקא דרבנן הוא, ואין לומר דהוא ספק דאורייתא שנתגלגל לדרבנן כי הדג בחזקת היתר וכל הדיוק הוא על חיוב הבדיקה כיון דליכא תולעים לפנינו וחיוב הבדיקה דרבנן ושפיר י"ל דספיקא לקולא.

ה. עוד נראה בס"ד, והוא עיקר, כי זה לא נקרא מיעוט המצוי כלל, דיסוד מיעוט המצוי הוא רק במה שמיעוטו מצוי ושכיח וניכר איסורו, ולכן חיוב בדיקה ע"ז, אבל דבר שלעולם אצל בנ"א לא נמצא ושום אדם רגיל אינו מוצא באכילת הרינג תולעת, ולא שמענו לאנשים שנפגשו בזה כלל אולי אחד לאלף, לא שייך לדון כמיעוט המצוי וכל מיעוט המצוי שדנו הפוסקים הוא משום שנפגשו באיסור, ושכיח שיקרה האיסור כגון בפירות וכדו' שנפתח ונמצא תולעת וכן בסירכא, אם נמצא סירכא בריאה, נמצא שהקילו באיסור שמיעוטו מצוי ושכיח, כלשון הריב"ש חוששין למיעוטא דשכיח היכא דאיסור מדרבנן, וכן לשון הגר"א בס"א סק"ד, והטעם משום דהוי מיעוט המצוי טובא כמו בטריפת הריאה". ומה שנמצא על ידי בדיקה מרובה וחטיטה מרובה במסמוס של הדגים (שכך היא צורת הבדיקה) זה לא מיעוט המצוי, וכפשוטו שמיעוט המצוי איסורו לפנינו שכיח איסורו, שזה גופא הטעם שכתב הרשב"א שהוא מעלים עין מן האיסור.

וכלל גדול נתן המשכנות יעקב סי' י"ז שהוא ראש המחמירים במיעוט המצוי ובר פלוגתא דבית אפרים בזה, ד"ה לענין שאלתינו בתוך דבריו וז"ל "רק כל דבר שנראה לעינים שהוא מצוי תדיר זה שמו אשר יקראו לו מיעוטא דשכיח ואין לחפש מדעתנו חילוקים בין מצוי למצוי להקל". וא"כ בנדוננו שלמראה עיני כל האנשים אף בעיון אין רואים אותו אין זה גדר מיעוט המצוי כלל כי אינו נראה לעינים. וכיון שאין זה מיעוט המצוי מעיקרא אין חיוב בדיקה ע"ז, וזה הטעם מרווח לכל הדיעות.

וכל זה הוא אף בהרינג שאינו מעובד, אבל בהרינג מעובד שמגיע אלינו שהוא כזה ואין כל אדם יכול למצוא ולראות בו תולעים פשיטא שאין חיוב בדיקה ע"ז, ומותר לאוכלו. אמנם כל זה לענין היתר אכילה, אבל לענין ליתן הכשר למהדרין על הדבר שהינו נקי מתולעים בזה ההכשר למהדרין הוא על הפיקוח מתחילה שהדג נקי מתולעים לגמרי, ולא לסמוך על הרוב כלל.

ו. כל הנ"ל הוא רק מדין חיוב בדיקה מדרבנן במיעוט המצוי, [ושאיכס היתירים הנ"ל גם לענין דגי פילה של דגי בקלה מרלוזה מארגנטינה, שהם בחזקת נקיים ופעמים נמצא ע"י הבדיקה של מומחים שיעור גווע במיעוט המצוי]. אבל דגים המוחזקים בתולעים מן התורה בכולם או רובם כסלומון, סול, זהבנון, הליבוט וכדו', ופעמים שיש עשרות בכל אחד לא שייך שום היתר מכל ההיתרים הנ"ל, ואינם בטלים מן התורה וזהו שיצאו גדולי דורנו לאסור הדבר ולהזהיר הרבים על כך.

בברכת התורה

משה מרדכי קארפ